

Romsko-česká smíšená manželství a způsob výchovy v nich

Martina Svozilová

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina SVOZILOVÁ**
Osobní číslo: **H08549**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Romsko-česká smíšená manželství**

Zásady pro vypracování:

Zhotovení rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení základních pojmů z oblasti smíšených Romsko-Českých manželství.
Metodologie práce, stanovení výzkumných technik a metod.
Zpracování teoretické části z oblasti Romsko-Českých smíšených manželství.
Zpracování praktické části z oblasti Romsko-Českých smíšených manželství.
Prezentace výsledků výzkumu, závěry a doporučení.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KENRICK, D. Cikáni na cestě z Indie do Evropy. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0589-X

DAVIDOVÁ, E. Románo drom Cesty romů 1945-1990. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5

PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6

MORGENSTERNOVÁ, M, ŠULOVÁ, L, Interkulturní psychologie: Rozvoj interkulturní senzitivity. Praha: Univerzita Karlova. Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1361-1

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Radana Kroutilová Nováková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

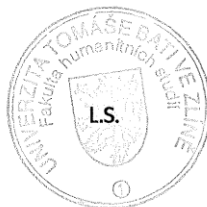
20. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně pro vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním nebo výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 6.5.2011.....

Martina Ševčíková.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně pozdějších právních předpisů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpisy vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licencí, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce, která je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické, se zabývá romsko-českými smíšenými manželstvími a způsoby výchovy v nich.

První kapitola objasňuje pojmy, které jsou pro práci relevantní. Následně je popsána romská historie v podobě poměrně složité migrace Romů z Indie do Evropy. V další části práce je přibližována romská mentalita s akcentem na tradice, zvyky, oslavy a řemesla. Pozornost je věnována také postavení romských žen ve společnosti. Hlavní důraz je kladen na problematiku smíšených manželství, jejich historii u nás i ve světě. Jsou popsány typy osobností, které smíšené svazky uzavírají a kompetence, které si partneři osvojují, aby učinili svazky stabilní. V neposlední řadě jsou charakterizovány úskalí a přínosy, které s sebou smíšené manželství nese a rozdíly ve výchově romských a českých dětí.

Praktická část popisuje výzkum týkající se způsobů výchovy v rodinách respondentů. Metodou výzkumu je polostrukturovaný rozhovor. Závěr práce nabízí shrnutí výstupů z uskutečněného výzkumu.

Klíčová slova: Romové, Cikáni, manželství, smíšené romsko-české manželství, výchova, model devíti polí způsobu výchovy.

ABSTRACT

This bachelor work which is divided into two parts, theoretical and practical, deals with the Romany-Czech mixed marriages and the way of upbringing within.

The first chapter explains the terms that are relevant to the work. Then it describes the history of Romany in the form of a relatively complex migration of Romany from India to Europe. The second part is approaching Romany mentality with an emphasis on traditions, customs, celebrations and crafts. Attention is paid to the situation of Romany women in society. The main emphasis is on issues related to mixed marriages, their history at home and abroad. Work describes the types of personalities that the mixed marriages entered into and competencies that partners learn, to make stable bonds. Last but not least, are characterized the pitfalls and benefits that come with the mixed marriages and differences in upbringing Czech and Romany children.

The practical part describes research on the methods of upbringing in respondents families.

Research method is semi-structured interview. The conclusion offers a summary of the outcomes of research.

Keywords: Roma, Gypsies, marriage, Romany-Czech mixed marriages, education, Model of nine fields way education.

Ráda bych poděkovala Mgr. Radaně Kroutilové Novákové, Ph.D. za vstřícnost, ochotu, odborné vedení a přínosné rady, které vedly k tvorbě bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Charity Kojetín, za jejich ochotu a pomoc při hledání respondentů. V neposlední řadě bych také ráda poděkovala všem respondentům, kteří semnou trpělivě spolupracovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ZÁKLADNÍ POJMY	13
1.1 ROMOVÉ, CIKÁNI	13
1.2 SMÍŠENÉ ROMSKO-ČESKÉ MANŽELSTVÍ.....	13
1.3 VÝCHOVA	13
2 MIGRACE ROMŮ	16
2.1 DOMOVÉ	16
2.2 KOČOVNÝ KMEN KALE.....	17
2.3 PŘÍCHOD DO EVROPY	17
3 ROMOVÉ V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU	19
3.1 OBDOBÍ PANOVÁNÍ CÍSAŘOVNY MARIE TEREZIE A JOSEFA II.	19
3.2 OBDOBÍ 1. ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	19
3.3 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	19
3.4 STÁTNÍ ŘEŠENÍ TAKZVANÉ CIKÁNSKÉ OTÁZKY 1950 – 1989	20
4 TRADICE A ZVYKY ROMŮ	23
4.1 TRADIČNÍ ŘEMESLA A ZPŮSOBY OBŽIVY	23
4.2 ROMSKÉ OSLAVY.....	23
4.3 LIDOVÉ NÁBOŽENSTVÍ, VÍRA A POVĚRY ROMŮ	24
4.4 ŽENA A MUŽ V ROMSKÉ RODINĚ	27
5 SMÍŠENÁ MANŽELSTVÍ	29
5.1 HISTORIE INTERKULTURNÍCH PARTNERSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	29
5.2 HISTORIE SMÍŠENÝCH ROMSKO-ČESKÝCH MANŽELSTVÍ.....	29
5.3 ROZDÍLY VE VÝCHOVĚ DĚTÍ V ROMSKÉ A NEROMSKÉ RODINĚ	30
5.4 TYPY OSOBNOSTÍ SE SKLONY K NAVAZOVÁNÍ INTERKULTURNÍCH PARTNERSKÝCH VZTAHŮ	32
5.5 INTERKULTURNÍ KOMPETENCE.....	33
5.5.1 Kognitivní kompetence	33
5.5.2 Afektivní kompetence	33
5.5.3 Behaviorální kompetence	34
5.6 ÚSKALÍ, KTERÁ PŘINÁŠÍ SMÍŠENÉ MANŽELSTVÍ	34
5.6.1 Postoj okolí.....	34
5.6.2 Odlišné náboženské hodnoty.....	35
5.6.3 Rozdíly v názorech na výchovu dětí	35
5.6.4 Rozdíly v hodnotách.....	36

5.7	PŘÍNOSY, KTERÉ S SEBOU NESE SMÍŠENÉ MANŽELSTVÍ	36
II	PRAKTICKÁ ČÁST	37
6	VÝZKUMNÝ PROJEKT	38
6.1	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	38
6.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
6.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	38
6.3.1	Popis vzorku neromských respondentů	38
6.3.2	Popis vzorku romsko-českých respondentů	40
6.3.3	Popis vzorku romských respondentů	41
6.4	METODY VÝZKUMU	42
6.5	FÁZE VÝZKUMU	42
6.6	OTÁZKY POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU	43
7	REALIZACE VÝZKUMU	44
7.1	VYHODNOCOVACÍ TABULKA	44
7.2	VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ	45
7.2.1	Neromští manželé	45
7.2.2	Romsko-čeští manželé	50
7.2.3	Romští manželé	53
7.3	SHRnutí VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	55
7.3.1	RČP: Odpověď na výzkumnou otázku č. 1	56
7.3.2	RP: Odpověď na výzkumnou otázku č. 2	56
7.3.3	NP: Odpověď na výzkumnou otázku č. 3	56
	ZÁVĚR	58
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	62
	SEZNAM TABULEK	63
	SEZNAM PŘÍLOH	64
PI:	POHLED ROMSKÉHO OBČANA GEJZY DEMETERA NA VÝCHOVU V ROMSKÉ RODINĚ	65

ÚVOD

O Romské historii se toho v České republice moc neví. Nyní nehovořím jen o tom, že by o historii Romů nevěděli jen příslušníci většinové společnosti, ale ani spousta Romů netuší, odkud pocházejí a jak jejich lid žil po mnohá staletí. Jak se měnila jejich mentalita v místě a čase. Já jsem o tomto tématu také moc nevěděla, dokonce jsem si myslela, že Romové pochází z Maďarska, nebo Rumunska. Začala jsem se o toto téma zajímat během své praxe, kdy jsem se pohybovala s terénními pracovníky přímo v romských a smíšených romsko-českých rodinách. A proto toto téma otevírám a nastiňuji jejich příchod z Indie do Evropy a následně jejich život u nás. Nezůstávám však pouze u historie, ale popisuji také jejich tradice, zvyky a typická povolání, která dříve vykonávali. Krátce popisuji postavení romské ženy v jejich společnosti a v rodině.

Po seznámení se s Romskou historií, kulturou a mentalitou přenáším svou pozornost již k samotným smíšeným párům. Na prvním místě uvádím také jejich historii. Následně se věnuji rozdílům ve výchově v romské a v české rodině. Přibližuji typy osobností, které mají sklony k uzavírání těchto interetnických sňatků, a také se zaobírám kompetencemi, které by si tyto osobnosti měli osvojit, aby jejich manželství ustálo nátlak okolí a stalo se manželstvím stabilním a fungujícím. Protože smíšení romsko-čeští manželé nežijí ve své vlastní uzavřené bublině, ale ovlivňuje je mnoho faktorů, na které je třeba se připravit, proto se těmto faktorům věnuji v části práce popisující úskalí a přínosy, které s sebou přináší interkulturní manželství.

V praktické části práce budu zkoumat devět manželství. K výzkumu použiji kvalitativní metodu polostrukturovaného rozhovoru. První tři manželství budou neromská, další tři manželství budou smíšená romsko-česká a poslední tři manželství budou romská. Budu zkoumat, jestli se způsoby výchovy ve výše zmíněných manželstvích od sebe liší, či vychovávají všichni stejně. Budu zde klást důraz na čas, který tráví manželé se svými dětmi, na chválení, kritizování dětí, na znalost kamarádů. Také se budu zajímat o to, zda rodiče určují pravidla, a také jestli následně dohlížejí na dodržování stanovených pravidel.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMY

Mezi základní pojmy, které jsou relevantní pro zpracování práce, patří: Romové, Cikáni, smíšené romsko-české manželství, výchova, model devíti polí výchovy.

1.1 Romové, Cikáni

Romové pocházejí z Indie, kde žili po mnohá staletí a zde se také vyvíjel jejich jazyk, kultura, náboženské představy. V Indii je vedro, vlhko, množství hmyzu a velmi prudké změny klimatu, které nepřejí tvorbě hmotných statků. Potraviny se zde téměř ihned kazí, oblečení se rozpadá na těle a dům, který Indové staví převážně z palmového listí, vydrží asi tak jeden rok. V těchto podmínkách je těžké cokoliv uchovat, ale není to vůbec nutné. Díky klimatu není nutný pevný dům, ani dobrá obuv či teplé oblečení. Zde stačilo jen natáhnout ruku a vzít si ovoce, které rostlo všude a bylo všech. (Šišková, 1998)

Být Romem neznamena se jen jako Rom narodit, musí se také jako Rom chovat. Musí dodržovat pravidla sociální organizace – respektování příslušnosti k rodové linii, plnění rolí příslušejících k věku a pohlaví, dodržování zvyků. (Jakoubek, 2008)

1.2 Smíšené romsko-české manželství

Manželství je dle § 1 trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Dle § 2 je hlavním účelem manželství založení rodiny a řádná výchova dětí. (Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině.)

Smíšené romsko-české manželství je interetnické manželství mezi Čechem /Češkou a Romem /Romkou. (Davidová, 2004)

1.3 Výchova

Výchovu chápeme jako: „záměrné, cílevědomé, systematické a plánovité působení na osobnost člověka, kterým mu vštěpujeme potřebné vlastnosti, rozvíjíme jeho psychické a tělesné stránky, tím ho připravujeme pro plnění úloh v rodinném a společenském životě.“ (Chudý, Kašpárková, 2007, s. 7)

Model devíti polí způsobů výchovy (tabulka č. 1) zobrazuje vzájemné působení emočního vztahu rodičů k dětem a jejich výchovného řízení pomocí dvou protikladných kompo-

nent v každé z dimenzí – kladné a záporné komponenty v dimenzi emočního vztahu a komponenty požadavků a volnosti v dimenzi výchovného řízení. (Čáp, Boschek, 1994 in Gillernová, 2004, [online])

Dimenzi emočního vztahu tvoří kladná a záporná komponenta. Rodiče v určité míře dítě přijímají, projevují mu lásku a kladné citové vztahy. Rodiče mohou dětem projevovat citový odstup, odměřenost až odmítání. Dle míry převažujících projevů lze potom vyvodit základní formy emočního vztahu k dětem. Údaje o podobě emočního vztahu berou na zřetel podíl každé z dvojice protikladných komponent a jsou vymezeny jako základní formy emočního vztahu k dítěti. Rozlišujeme kladný, střední a záporný emoční vztah. U **kladného (případně extrémně kladného)** emočního vztahu převažují (případně výrazně převažují) kladné komponenty. U **středního** emočního vztahu jsou relativně vyrovnané projevy kladné a záporné komponenty. Střední emoční vztah může nabývat i podoby **záporněkladného** vztahu, kde jde o tzv. dvojí vazbu či ambivalentní vztah. U **záporného** emočního vztahu převažují projevy záporné komponenty (dítě necítí emoční podporu a porozumění rodičů).

Dimenze řízení je sycena komponentou požadavků a komponentou volnosti. Každá edukační situace předpokládá, že jsou na děti kladeny určité nároky a požadavky. Zároveň je dospělými určováno, zda a jakým způsobem budou tyto požadavky kontrolovány. Množství a rozsah požadavků, způsob jejich kladení a způsob a stupeň kontroly či volnosti dítěte potom vytvářejí základní formy výchovného řízení v rodině. **Silné** řízení, je tvořeno množstvím úkolů, požadavků a nároků a je patrná jejich důsledná kontrola. Řízení **střední** je charakteristické přiměřenou mírou nároků a požadavků a jejich kontrolou. **Slabé** řízení je typické minimem požadavků a úkolů bez důslednější kontroly rodičů. **Rozporné** řízení zahrnuje množství požadavků od rodičů, ale bez příslušné kontroly. (Čáp, Boschek, 1994 in Gillernová, 2004, [online])

„Kladná a záporná komponenta emočního vztahu a komponenta požadavků a volnosti v dimenzi řízení se vzájemně kombinují v různých kvantitativních stupních i kvalitativně odlišných formách. Pro každou z možných kombinací (9 polí) byly zjištěny více nebo méně odlišné znaky ve vývoji činností a osobnosti dětí i dospívajících a umožňují obecněji charakterizovat jednotlivá pole modelu resp. určitou formu způsobu výchovy v rodině. Avšak v každém poli tohoto modelu způsobů rodinné výchovy, přes určité společné znaky, existují formy individuálně odlišné – v určitém poli se můžeme setkat s dětmi, jejichž projevy

se vzájemně poněkud liší, protože na vývoj dítěte a jeho projevy nepůsobí jen rodiče, ale množství biologicky i psychosociálně podmíněných činitelů. Proto se v žádném poli nevykytují jen takoví jedinci, které je možné charakterizovat pouze příznivějšími vlastnostmi osobnosti či projevy chování a prožívání, nebo naopak jen ti, kteří takové projevy nevykazují. Tento model respektuje výchovu jako multifaktoriálně pojatý fenomén, což je důležité pro výzkum stejně jaké pro výchovnou a poradenskou praxi.“ (Čáp, Boschek, 1994 in Gillernova 2004, s. 3, [online])

2 MIGRACE ROMŮ

Lidé se nikdy nerozhodnou emigrovat ze dne na den. Svůj domov zpravidla opouští z určitého důvodu. Zároveň zde musí být něco, co je k odchodu do neznámé země motivuje. V tomto případě byly důvodem k odchodu neustálé změny a rozbroje v severozápadní Indii. Motivaci k odchodu prvních skupin emigrantů je třeba hledat již v době perských nájezdů do Indie. Perský šáh Erdešir dobyl ve 3. stol. severní Indii, (dnešní Pákistán). Oblast se stala perskou (iránskou) kolonií, což mělo za následek, že mnoho lidí začalo odcházet za prací do Persie. V Persii po nich byla velká poptávka mimo jiné i proto, že za stejnou práci dostávali menší plat než Peršané. Imigranti mluvili příbuznými jazyky a byli vyznačeni hinduismu, takže mezi nimi brzy začaly vznikat sociální vazby, a co je podstatnější, začali záhy domlouvat svatby svých dětí. Peršané totiž nebyli velmi nakloněni tomu, aby jejich potomci vstupovali do manželství se snědšími Indy.

První objektivní doklady o příchodu z Indie pocházejí z let 241-272, kdy Šapúr I. přivezl z Kábulu řemeslníky na výstavbu šasterské přehrady. Přijeli sami, bez žen, tudíž je za předky dnešních Romů považovat nelze. (Kenrick, 2003)

Indičtí kočovníci, předkové dnešních Romů pravděpodobně putovali z vesnice do vesnice s vozy, které táhly voli. V případě, že je neměli, táhli vozy sami. Cesta do Persie ovšem vedla přes horské soutěsky. Kočovníci tedy nejspíš předělali náklad na osly a vozy, pokud je měli, nechali v Indii.

V Persii se potkali s nomádskými Alany, kteří byli obchodníky a řemeslníky a kočovali v oblasti severní Persie a Kavkazu na krytých vozech - ordonech. Indičtí přistěhovalci se těmito vozy inspirovali. Při pohledu na ordon se možná rozpomněli na vozy, na kterých jejich rodiče putovali po Indii. Indičtí přistěhovalci převjali od Alanů nejen typ, ale také název vozu. **Alané** jsou z historického pohledu významným kmenem, neboť již kolem roku 640, dříve než Romové putovali z Blízkého východu do Evropy. Z toho plyne, že první Cikáni přišli do Persie ještě před rokem 640. Kdyby to tak nebylo, nebylo by možné, aby od Alanů převzali ani typ krytého vozu, ani název ordon. (Kenrick, 2003)

2.1 Domové

V arabské říši žily i další skupiny přistěhovalců indického původu, jednou z nich byli **Domové**. Členové skupiny Domů, kteří žili polokočovným způsobem života, putovali z Indie

přes Blízký východ do Evropy, přičemž si zvládli uchovat vlastní identitu. Kdyby to tak bylo, potom by to znamenalo, že všichni evropští Cikáni jsou potomky jediného kmene a že všichni ostatní přistěhovalci z Indie zůstali na Blízkém východě.

V dnešní Indii jsou Domové příslušníky nejnižších kast a vykonávají podřadné práce. Název Domové může ovšem v indických státech označovat různé kasty. V Indii slovo dom znamená „člověk“, což je způsob, jakým se označují příslušníci určité skupiny, kteří se chtějí odlišit od jiného klanu. (Kenrick, 2003)

2.2 Kočovní kmen Kale

Kmen Kale vytváří v rámci evropských Romů podskupinu, která dnes žije ve Finsku a severním Walesu. Slovo kale znamená v romštině a i v mnoha dalších indických jazycích „černí“. Původně to nejspíš byla pouze přezdívka, kterou si vytvořili sami příslušníci kmene. Neromům říkali parme čili „bílí“. V Indii žije skupina lidí, kterým britští kolonizátoři říkali kuliové. Na území dnešního Iránu je klan Kaulí tou nejvíc početnou romskou skupinou, jejíž členové žijí také v Iráku. Je možné tedy domnívat se, že lidé kmenů Kale a Kaulí měli kdysi společné předky v Indii. (Kenrick, 2003)

2.3 Příklad do Evropy

Částí řeckého impéria, které zasahovalo až do západní Arménie, bylo i asijské pobřeží Středozemního moře i včetně Antiochie, kde žilo velké množství potomků Indů. Stejně jako jejich předkové kdysi v Indii i oni měli značnou motivaci k odchodu, tentokrát ovšem jen do hlavního města říše, Cařihradu (dnešního Istanbulu). Centrum říše přitahovalo zájemce o práci a nenacházelo se příliš daleko, stačilo, aby přepluli Bosporskou úžinu. Někteří Romové si zvolili jinou cestu do Evropy a šli se na severozápad. Jiní si zvolili cestu na jih, na Arabský poloostrov a do Egypta. Do Evropy dorazili přes severní Afriku.

Obyvatelé Cařihradu nazývali tamní Cikány podle názvu jedné kacířské sekty Athingané (Athinganoi). Od roku 1050 existují záznamy o hvězdopracích, věštích, akrobatech, zaklínačích hadů, medvědářích, léčitelích zvířat. Další a ještě mladší prameny mluví o cikánských ševcích v Řecku.

Jak již bylo uvedeno, někteří Romové přepluli přes Bospor do Evropy. Odpovídá tomu datace pramenů o Athinganech či Aguptech (Egyptánech), kteří se objevili v Evropě. Ro-

mové odcházeli z Asie do Evropy z mnoha důvodů. Prvním důvodem byla v roce 1347 morová epidemie v Cařihradu. Další Romové odešli kolem roku 1390, kdy Turci porazili Řeky v Asii. (Kenrick, 2003)

Evropa, do které Romové přišli, byla ovšem jiná než Indie, ze které odcházeli. Každý kus země zde někomu patřil a majitel měl vlastnické právo na vše, co zde rostlo a žilo. Konflikty, které vznikaly z tohoto různého pojetí vlastnického práva k zemi, zapříčinily vznik romského pronásledování. (Šišková, 1998)

3 ROMOVÉ V ČECHÁCH A NA SLOVENSKU

Romové v Čechách a na Slovensku neměli a nemají vždy jednoduchý život. Následující strany vypovídají o úskalích a ústupcích, které museli Romové v minulosti vytrpět.

3.1 Období panování císařovny Marie Terezie a Josefa II.

Významnou éru romských dějin představuje období vlády císařovny Marie Terezie a Josefa II. (1740-1790), kteří se snažili jako vůbec první řešit „cikánský problém“. Oni však chtěli usazení „cikánů“, chtěli, aby si osvojili způsob života na vesnici a to vedlo k naprostému potlačení jejich specifiky. Neříkalo se jim „cikáni“, ale novosedláci (Neubauern) nebo novomaďaři (Új-Magyar), nesměli mluvit svým jazykem a jejich děti často posílali na „převýchovu“ do neromských rodin. I když tito panovníci měli úmysl určitě dobrý, bylo jejich řešení špatné. Požadovali po nich, aby se vzdali vlastní etnicity, jednalo se o násilnou asimilaci, která se nemohla setkat s velkým úspěchem. (Jediným pozitivem, které v tomto období vzniklo, bylo usazení skupiny moravských Romů na jižní Moravě, kde žijí dodnes.) (Davidová, 2004)

3.2 Období 1. Československé republiky

V době první československé republiky (1918-1938) vznikl perzekuční zákon č. 117 z roku 1927, který omezil potulný život „cikánů a tuláků, žijících po cikánsku“, a to zejména díky vydání tzv. cikánských legitimací. Základní problémy – zaměstnání, bydlení a postavení Romů však neřešil vůbec. Samozřejmě poválečný zákon č. 74 z roku 1958 a z něj vycházející soupis v únoru 1959 s násilnou likvidací kočování na daný zákon navazoval. Období první republiky s sebou neslo i množství pokroků, jako například první cikánskou školu v Užhorodě. (Davidová, 2004)

3.3 Poválečné období

Důsledky 2. světové války byly pro české a moravské Romy hrozná. Nacisté vyhladili v koncentračních táborech většinu českých a moravských Romů včetně Sintů – Romů německých.

Skončení druhé světové války se stalo historickým mezníkem v postavení a podmínkách pro život českých a slovenských Romů. Stalo se jakýmsi výchozím bodem jejich dalšího

vývoje. Vracejí se zpět domů – na Slovensko z pracovních táborů, Romové čeští, moravští z koncentračních táborů, když se jim podařilo to přežít. Olašští Romové – Vlachové se většinou vrátili ke svému kočovnému či polokočovnému stylu života. Slovenští Romové z „kolonií“ či „táborů“ měli své domy často ve velmi špatném stavu, pokud nebyly úplně zbourány. Proto začaly v poválečné době opět vznikat „cigánské kolonie“ – lokality s tradičními prvky jejich předchozího způsobu života se stigmatizací jejich tehdy nízkého sociálně-spoločenského statutu. Právě odtud začaly brzy některé romské rodiny odcházet jako první migrační skupiny za prací a lepším životem do českých zemí. Slovensko na tom bylo po válce mnohem hůř. Bylo více zrušeno a jeho hospodářská zaostalost byla značnější než v českých zemích. Proto zde pro Romy byly ještě obtížnější životní podmínky a celý „cikánský problém“ se stal mimořádně závažným a akutním sociálním problémem, umocněným ve všech oblastech, kde byla silná koncentrace Romů – tedy hlavně na východním Slovensku. (Davidová, 2004)

3.4 Státní řešení takzvané cikánské otázky 1950 – 1989

Komunistický režim nařídil zákonem rozptýl Romů, který vedl k rozbití tradičních rodin a rodů. Romské děti byly přeřazovány do zvláštních škol bez ohledu na jejich intelektové schopnosti, což je předurčovalo k nekvalifikovaným pracím a znemožňovalo vznik střední třídy. (Šišková, 1998)

Období-etapa	Zodpovědná instituce	Cíl řešení	Uzákonění	Hlavní prostředky realizace
1. 1945-1948	-	Zrovnoprávnění s ostatními čl. Občany	Košický vládní program (1945)	-záruka nediskriminování (teoreticky) - umožnění zařadit se do společnosti, do zaměstnání
2. 1948-1958	Ministerstvo kultury, osvěty, informací	Řešení sociálně-kult. problémů, osvěta	(Únor 1948)	- 1. řešení socio-ekonom. otázek romských obyvatel, - kult práce, ale nesystematicky

3. 1958-1965	NV, odbory pro vnitřní věci Ministerstva vnitra	Usazení všech Romů, socioekon. vyrovnání – s cílem úplné asimilace	Zákon 74/58 Sb. Usnesení ÚV KSČ/58	<ul style="list-style-type: none"> - likvidace kočování - kontrola pobytu Romů - soupis koč. a polkoč. osob (únor 1959) - pomoc NV při usazení, zaměstnání, atp.
4. 1965-1968	Vládní výbor pro otázky cikánských obyvatel	Cíl – asimilace již společná integrace	Vládní usnesení čis. 502/65	<ul style="list-style-type: none"> - ustavení Vlád. výboru, komisí, zmocněnců pro řešení - komplexní plánování řešení „cikánské otázky“ - systematický přesun a rozptyl Romů (ze Slovenska do českých krajů)
5. 1969-1973	Min. práce a soc. věcí 1970 MPSV ČSR 1969 MPSV SSR a vládní komise	Společ. integrace (ČSR), akulturace Romů (SSR)	Vlád. usn. č. 384/68 Usn. vlády ČSR 279/71 Dtto SSR 210/71a-94/72, Dtto ČSSR 231/72, Dtto SSR 308/74	<ul style="list-style-type: none"> - zrušení Vlád. výboru, - zrušení politiky rozptylu Romů (v ČSR 1970, v SSR 1972) - ustavení svazu Romů v ČSR a SSR (1969) a jeho zrušení (1973) - systematické řešení celé problematiky na sociálním základě
6. 1974-1989	MPSV	Modifikace cesty společné integrace	Usn. vlády ČSSR č. 294 z list. 1989	- Až r 1989: poprvé nazváni Romové, příznána etnická svébytnost, podpora

				rom. kultury, potřeba výuky na VŠ, (není možné řešit bez Romů samých)
7. 1989 po listopadu dodnes		Zrušeno předchozí státní řešení cikánské otázky ale i jakékoliv specif. řešení, zrušena evidence	-	- Romové uznáni za národnost (možnost přihlásit se k ní, vznik romských subjektů a stran, nové problémy (soc.-ekonom. atd.)

(Státní řešení takzvané cikánské otázky 1950-1989, Davidová, 2004, str. 202)

4 TRADICE A ZVYKY ROMŮ

Za nositele tradic je považována u Romů rodina rozšířená. Je to nejen díky velkému počtu dětí, ale také díky soužití více generací. A tak děti vyrůstají mezi svými sourozenci, bratřenci, sestřenicemi, rodiči a prarodiči, strýci a tetami. Romská rodina je i přes četné šarvátky jednotná a solidární. I výchova je oproti evropské rodině odlišná. Je zde kladen důraz na úctu ke starším a podřizování se skupině oproti evropské rodině, kde je kladen důraz na výchovu k samostatnosti a zvnitřňování norem. (Šišková, 1998)

4.1 Tradiční řemesla a způsoby obživy

Za své výrobky - kovářské, kotlářské a zejména za pomocné práce v zemědělství a jinde byli totiž Romové dlouho placeni v naturáliích. Takto se to praktikovalo hlavně na vesnicích. V majoritní společnosti přetrvával názor, že Romové se převážně vždy živili jako příživníci – žebrali, kradli slepice a potraviny, vykládali z karet, ruky a různě podváděli ve všem, co se jim jen trochu hodilo. Je pravdou, že takto se mnozí živili ještě dlouho po válce, záleželo na skupině a prostředí. Tyto obživné způsoby užívaly převážně ženy, někdy také děti, ovšem většinou jen proto, aby měli něco navíc – při řemeslné a jiné práci svých mužů, kdy nevydělávali dost, aby jejich plat pokryl základní životní potřeby, zejména jídlo pro celou rodinu. Pouze v některých rodinách olašských Romů byly tyto způsoby obživy hlavním zdrojem získání jídla nebo šatstva. Pro většinu Romů toto ovšem neplatí.

Velké množství romských rodin se však ještě před 2. světovou válkou a dlouhou dobu po ní živilo dvěma a někdy i více způsoby, neboť jedno řemeslo či zaměstnání je nebylo schopno uživit. (Davidová, 2004)

4.2 Romské oslavy

Co se týče romských oslav, vždy jim předchází poměrně propracované přípravy. Tyto přípravy spočívají v tom, že se musí zajistit prostory, kde se bude oslava konat, jídlo, zákusky, pití. U Romů je obvyklé, že urazí i veliké vzdálenosti, aby mohli být na oslavě přítomni, neboť oslavy jsou nejvýznamnějšími okamžiky v jejich životech. O finanční náklady se obvykle podělí dva nebo tři bratři. Při svatbách přispívají hosté penězi, které slouží ke kompenzaci výdajů ženichova otce, jež měl v souvislosti s platbou oslavy a ceny za nevěstu. (Cohn, 2009)

4.3 Lidové náboženství, víra a pověry Romů

Pojem kultura je vystihován velkým množstvím definic. Podle Průchy (2004, str. 45) je kultura:

- „Podle širšího pojetí zahrnuje pojem kultura všechno, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výsledky (artefakty) lidské činnosti, jako jsou např. obydlí, nástroje, oděvy, plodiny, průmysl, dopravní a telekomunikační systémy, jednak duchovní výtvořiny lidí, jako je umění, náboženství, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo aj.“
- „Podle užšího pojetí (uplatňovaného v kulturní antropologii a také v interkulturní psychologii) je pojem kultura vztahován spíše k projevům chování lidí – tedy kulturu určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.“ (Průcha, 2004)

Oblast duchovní kultury Romů, jejich hodnotová orientace a způsob uvažování je nejspě- bytější oblastí, která ještě v 50. a 60. letech, byla oblastí velmi živou a aktivní. A to zejména u Romů olšských žijících v českých zemích. Duchovní kultura Romů byla a je jednou z nejtradičnějších a nejvíce se odlišujících oblastí. Patří sem lidové náboženství, pověry a magické praktiky. Samozřejmě jak se mění život Romů, výrazně se proměňuje i tato oblast. Avšak v prostředí některých uzavřených romských komunit na Slovensku zůstává v mnohém ještě živá. Hodnotová orientace a víra Romů je odrazem výše jejich celkového rozvoje a stavu poznání, přetrvávajícího ve formě tradic a zděděných zvyků. Díky nízkému stupni poznání, dlouho vysokému procentu negramotnosti, společenské izolaci a nízkému sociálnímu statutu chápali Romové některé přírodní a společenské jevy velmi zjednodušeně. Týkalo se to i jejich názorů na majoritní společnost a na vlastní postavení v celém společenství. (Davidová, 2004)

Jaký vztah mají Romové k Bohu a jaké o něm měli a mají představy?

Bůh je romsky nazýván *o Del, o Devel nebo Dil*, podobně jako v sanskrtu, kde Boha označují pojmem *deva*. Pro Romy byl dříve Bůh veliký dobrý duch – jakási nejvyšší všemocná bytost, která vytvořila svět a řídí osudy lidí. I přesto, že věří v jednoho Boha, věřili a věří kromě toho také, přestože již v mnohem menší míře, v existenci různých dobrých a zlých sil, které na člověka působí a ovlivňují jeho život. K Bohu měli dříve víceméně přátelský a

rodinný vztah a neznali, co je to strach z Boha. Báli se pouze d'áblů, různých nadpřirozených sil a v neposlední řadě také některých zvířat. O Bohu nejčastěji mluví ve zdrobnělinách (*o Deloro* – božíček) nebo používají přívlastků (*baro Del* – velký Bůh, *sovnakuno Deloro* – zlatý božíček aj.). Zživotnili si Boha i smrt ve svých pohádkách a chovali se k nim jako k sobě rovným. Tento fakt se často objevuje i v dalších druzích romského folkloru.

Romské rituály a pověry společně s používáním okultismu a magie jsou založeny na tom, že Romové věří v jejich kladný výsledek. A právě proto, že se kladný výsledek někdy doopravdy dostavil, Romové jim ve své většině věřili. Celek všech takovýchto představ, pověr a zvyků tvoří právě jejich typickou víru, která byla podstatou jejich tradičního způsobu života. **Pověry Romů se dají rozčlenit do tří skupin:**

- a) Pověry, které přejali z domácího prostředí.
- b) Pověry, které původně přejali, ale přetvořili je ve specifických romských podmínkách.
- c) Pověry a magické praktiky vlastní pouze Romům.

Mnoho pověr samozřejmě opřádalo také dobu těhotenství romských žen, existovalo mnoho příkazů, zákazů a nařízení, které musely ženy dodržovat. Téměř všechny věřily, že když těhotná žena uvidí jídlo, dostane na něj chuť, a nedostane ho, dítě v ní „zlakomí“ a opustí ji – čili potratí (*o čhavoro zlakominel pes the džal het*). Říkalo se, že někdy prý pomůže, když si nastávající matka stáhne prsten, nasliní jej a sáhne za pás pod sukni. Ale nejlepší v takovém případě je si jídlo vzít, neboť jedině tak prý o dítě nepřijde. Romské ženy o tom byly přesvědčeny, ale ve skutečnosti tak pouze omlouvaly své drobné krádeže. Těhotné romské ženy nenosily korále (*mirikle*) ani nic podobného na krku, protože věřily, že dítěti by se mohla zamotat okolo krku pupeční šňůra a mohlo by se udusit. Viděla-li těhotná žena oheň, nesměla se chytit za břicho, aby dítě nemělo ve tváři „oheň“, tj. červené skvrny. Samozřejmě opět na základě magie podobnosti. Již od narození dítěte se uplatňovala víra v ochranné a obranné amulety a červenou barvu. Novorozeňatům vázaly matky brzy po narození na zápěstí levé ruky červenou stužku, či navlečené červené korálky (*lole pantlika, miriklore*), které měly dítě ochraňovat – v důsledku magické moci červené barvy. Bez tohoto amuletu by údajně dítě nemohlo dobře spát a mohlo by být někým uhranuto. Většina romských matek v moc tohoto ochranného amuletu věřila, tudíž téměř u všech malých dětí

bylo možné vidět na ruce tzv. *indralori*. (U některých dětí bylo možné vidět *indralori* třeba až do tří, čtyř let, pokud byly do té doby kojeny, společně s dalším matčíným kojencem.) Mládež, a to především romští chlápci, nosili a nosí na zápěstí levé ruky proužek kůže, prázdný řemínek od hodinek či korálky. Bez těchto amuletů by prý neusnuli, neměli by štěstí nebo by byli uhranuti. Někteří z nich si však již ani neuvědomovali význam tohoto amuletu a nosili jej jen z tradice, ze zvyku, stejně jako dnes. (Davidová, 2004)

Ještě koncem 60. let byly různé magické úkony Romů velmi často i nástrojem pomsty – tedy tzv. černá magie. Mezi nejčastěji užívané praktiky Romů patřil magický úkon, který byl založený na magii podobnosti, jež nazývali *te keren varekaske namištes* (udělat někomu zle). Magické rituály vykonávaly nejčastěji „bosorky“ nebo *phuri daj*, starší romské ženy. Smysl rituálu spočíval v tom, že jím mělo být přivoláno zlo, neštěstí, nemoc nebo smrt na zvoleného člověka.

Dříve užívaly romské „bosorky“ k věštbě nejen karty – hlavně tarot, ale k lidovému léčení k „černé magii“ nejrůznější magické pomůcky – malé figurky, zvané *bengora* (d'áblíci), které byly vyrobené z vosku nebo z kousku kosti, vyřezané a omotané nejrůznějšími materiály i lidskými vlasy. Jejich účelem bylo zvýšit u neromského klienta víru v účinnost jejich věštby, výkladu či léčebné nebo magické praktiky, vyvolat úlek, strach. Sami potom později začali v účinnost těchto figurek věřit a bát se jejich síly. Ani olašští Romové již tyto pomůcky nepoužívají, ale např. u Romů v Polsku byly rozšířeny mnohem déle a jsou známi i dnes ještě v dalších podobách (tzv. „trojky“, „kostky“ a „vlasaté kříže“).

Veškeré tyto praktiky byly užívány především v tradičních komunitách, kde Romové žili v dosti značné izolaci od ostatního obyvatelstva, často vzdáleni lékařské péči a tak si museli pomáhat sami podle úrovně poznání a svých možností. Někdy se praktiky „černé magie“ provozovaly ve vzájemných vztazích mezi různými rodinami. Rodina byla semknuta v nepřátelství vůči ostatním.

Ve výkonu magických rituálů hrály podstatnou úlohu staré romské ženy, nikdy romští muži nebo mladší romské ženy.

Nedílnou součástí romského lidového náboženství byla a mnohdy i dnes je víra v duchy zemřelých. Takzvaně v lidi „dvou duší“ nebo srdcí, a v dobré i zlé nadpřirozené síly. Většina Romů věřila, že člověk po smrti zcela nezemřel, ale pouze do něho „vstoupila smrt“; to se projevuje i v romských pohřebních zvycích. Tři dny a tři noci bylo tělo mrtvého vy-

staveno v otevřené rakvi v jeho domu. Po všechny tři večery se u rakve scházeli dospělí členové jeho rodiny a přátelé a „vartovali u mrtvého“. Po tři večery „vartovali u mrtvého“ a vyprávěli si romské pohádky, příběhy o životě zesnulého, pili a hráli karty. Mezi Romy platil přísný zákaz dívat se dovnitř do místnosti oknem na mrtvého, neboť v té místnosti byla smrt. Při tomto „vartování“ se stávalo, že se některý muž nebo chlapec zadíval upřeně na mrtvého či mrtvou a omdlel. Romové říkají, že „se podíval smrti do tváře“ a věří, že to může být i příčinou smrti. Romové dodnes věří, že třetí noc po pohřbu přichází mrtvý navštívit svoji rodinu a přátele. Olašští Romové dodnes vzdávají hold a úctu zesnulému, pohřbů se účastní stovky příbuzných a přátel – což je příznačné pro všechny Romy dodnes, i u nás.

Jak Romové žijící mezi ostatními ve slovenských vesnicích a městech, tak i ti, kteří žijí v českých a moravských městech, věří často ještě dnes v různé duchy a nadpřirozené síly. Věří také v to, že duch člověka má schopnost se vracet a navštěvovat své blízké. Romové se proto bojí bydlet u hřbitova. Udržují stále specifické zvyky – a to zejména při pohřbu. Rok po pohřbu se široká rodina schází u hrobu zemřelého, kde mu zapijí vodkou pro klid a pokoj jeho duše; olašské velkorodiny pořádají celou hostinu. Často dodnes věří v to, že je dobré umírajícího člověka vynést z místnosti ven a položit či posadit na matku zem, která mu dá sílu a smíření do posledních chvil jeho života. (Davidová, 2004)

4.4 Žena a muž v romské rodině

Postavení ženy v romské rodině je podřadné, potupující. Žena je považována za bytost menší důležitosti, než muž. Má vždy méně práv a je povinna projevovat muži pokoru a úctu, k čemuž je vedena od malička. Rozdíl mezi mužem a ženou se tedy přirozeně projevuje i v hodnocení pohlaví narozených dětí. Preferováno a kladněji hodnoceno je narození chlapce. Někdy bývá narození děvčete důvodem hrubého chování otce k matce.

Muž je tedy „více“ než žena. Jdou-li manželé spolu po městě, jde žena obvykle několik kroků za mužem, zatěžkána nákupem a dětmi. Muž jde vpředu, čímž dává najevo svoje postavení.

Žena se tedy v tradiční romské kultuře hodí jen k tomu, aby milovala, rodila, vychovávala děti a obstarávala domácnost. Její hodnota tedy nespočívá v ní samotné, ale v jejich dětech.

Je-li žena neplodná, její postavení se rapidně zhoršuje. Její rodině se ostatní Romové vysmívají a říkají o ní „strom, který neplodí, patří do ohně“. (Jakoubek, Hirt, 2004)

5 SMÍŠENÁ MANŽELSTVÍ

Smíšená manželství nejsou novodobým jevem. Jsou jevem, který se objevoval, objevuje a objevovat bude napříč staletími i kontinenty. Jediný rozdíl je v míře jejich pochopení společností, která se v průběhu let mění.

5.1 Historie interkulturních partnerství v České republice

Tyto vztahy jsou komplexním fenoménem. Interkulturní partnerské vztahy s postupnou rozšiřující se komunikací s ostatními zeměmi a kulturami nabývá na aktualitě. V českém zázemí existuje tento fenomén již velmi dlouho. Tendence k uzavírání smíšených manželství se v lidských kulturách prolíná historií od nepaměti. Záleželo a záleží na tom, jak striktní pravidla uvalilo to které společenství na endogamii/exogamii (manželství jsou uzavírána pouze uvnitř skupiny/manželství jsou uzavírána pouze mimo svou skupinu) v zájmu zachování etnické čistoty, byla a pořád i je tendence uzavírat manželství se členem jiné etnické skupiny víceméně potlačována. Česko v dnešní podobě je výsledkem historického procesu, v němž byli Češi a Moravané vystaveni bezpočtem kulturních vlivů dalších národů a etnik, kteří s nimi žili na jednom území. Zejména ve dvacátém století se skladba interkulturních manželství výrazně měnila, a to především díky pádu železné opony, kdy došlo k přeorientování se od Německa k Sovětskému svazu. (Morgensternová, Šulová, 2007)

5.2 Historie smíšených romsko-českých manželství

Rozbor díla psychiatra a kriminálního biologa Roberta Rittera, který působil ve třicátých letech 20. Století v Německu popisuje Romy jako „přírodní“ lidi a neromy jako „kulturní“ lidi. Domníval se, že Romové nejsou schopni udržet krok s rozvojem civilizace a jejich mentální vývoj stagnuje. Jejich chování je nepřizpůsobivé a parazitické. Lidé se smíšenou krví, tedy s jedním rodičem romského původu a druhým rodičem neromského původu, mají sociálně nepřijatelné chování, které je výrazem jejich biologického dědictví. Mluvil o „míšencích“ jako o více kriminálních a asociálních, než o „úplných“ Romech, neboť jejich potenciál pro deviaci je posílený Německou chytrostí a odvahou. Tvrdil, že jedno smíšené manželství může znečistit krev na mnoho generací. „Míšenci“ byli – a to i v očích „úplných“, Romů – původci všeho zla. (Jakoubek, 2008)

V rodinách mladých Romů, zejména v prostředí České republiky, již nyní na rozdíl od minulosti nevystupuje etnická endogamie při volbě partnera jako nepřekonatelná hranice. Stále roste procento – podíl smíšených sňatků, dlouhodobých partnerských vztahů jak meziskupinových romských, tak romsko – neromských (s partnerem českým, slovenským, maďarským či třeba jugoslávským nebo kubánským).

Tyto Interetnické sňatky a manželství se naopak v mnoha romských komunitách těší vysoké sociální prestiži. Fakt, že romský chlapec, nebo dívka byl přijat a uznán za člena majoritní společnosti a že jejich soužití bylo úředně stvrzeno, dává zřejmě mnohým Romům (hlavně usedlým, přesídleným do českých a moravských měst a vesnic, ale i v prostředí slovenském) pocit, že jejich rodina nyní stojí na vyšším stupni společenského žebříčku než ostatní členové romské komunity. Naopak rodiče neromského partnera mnohdy toto spojení zpočátku nepřijímají a na základě tradiční negativní averze a předsudkovosti řeší mnohdy takovou situaci nekompromisním vyloučením svého potomka z rodinného kruhu. Častěji proto v těchto interetnických manželstvích bydlí „gadžo“ u rodiny svého romského druha (družky), nebo ve vlastním bytě. Obě rodiny se alespoň zpočátku obvykle nesetkávají; mnohdy se ale vzájemné vztahy zlepšují po narození dítěte a po bližším vzájemném poznání. (Davidová, 2004)

Slovo majorita znamená většina. Tudíž majoritní společnost znamená většinová společnost. (Slovník cizích slov II. Svazek, 1995, s. 474)

Slovo minorita znamená menšina. Tudíž minoritní společnost znamená menšinová společnost. (Slovník cizích slov II. Svazek, 1995, s. 500)

5.3 Rozdíly ve výchově dětí v romské a neromské rodině

Když má romská žena již více dětí, předává starost o batole tzv. „starší sestře“. Tou bývá zpravidla sestra matky, či jiná její příbuzná, která ještě nemá vlastní děti a většinou je ještě nezletilá. Ta přebere značnou část starostí a povinností v péči o dítě. Mnohdy na úkor svého vlastního dětství.

Malým dětem je v romských rodinách ponechávána obrovská volnost. Jejich výchova a učení probíhá převážně nápodobou, a pokud je něčemu učí záměrně, potom je to především

úctě a poslušnosti ke starším. Tento příkaz se týká i starších sourozenců. Děti se mohou vměšovat do debaty dospělých. Mohou si vzít kdykoliv slovo a je jim i nasloucháno. Děti si mohou chodit tam, kam chtějí, brát co chtějí a jíst co chtějí. Jídlo si berou u kteréhokoliv příbuzného bez ptaní. U Romů totiž platí, že osobní vlastnictví je v rozporu s romstvím a je projevem sobeckosti. Proto se Romové v rodině o nic neprosí a také neděkují.

Romské děti se v rodině nenaučí dobře mluvit, protože pouze napodobují bez korektur a jazyk nikdo nekultivuje. Proto se u dětí nastupujících do školy setkáváme s jejich malou slovní zásobou (a to jak českou, tak romskou). Dítě pak nerozumí výkladu a učitelé se jeví jako zaostalé, neinteligentní a je navrženo k přeřazení do zvláštní školy. (Jakoubek, Hirt, 2004).

Ovšem romské děti se ve škole mezi dětmi majority dříve nebo později doučí. V romské výchově se neuplatňuje jeden ze základů rodinné výchovy Evropanů. Jedná se o „odložení požitků“. V českých rodinách je neustále slyšet: „až dojíš oběd, můžeš si vzít čokoládu, až si uklidíš hračky, můžeš jít ven“ – tedy něco příjemného je podmiňováno vykonáním, či strpěním něčeho nepříjemného. Tento princip si časem jedinec zvnitřní a v dospělosti si je schopen podobné podmínky klást sám. V romských rodinách se s tímto prvkem ve výchově zpravidla nesetkáme. Není se potom čemu divit, že Romové zůstávají nezdrženliví i v dospělosti. Většinu svých příjmů utratí rodiny již v prvních dnech a před dalším příjmem jsou již opět bez prostředků.

Česká škola navazuje ve výchově k „odložení požitků“ na výchovu v rodinách majoritní společnosti. Sama škola bez podpory romské rodiny nedokáže tuto schopnost romským dětem vštípit.

V evropské výchově jde především o individuaci. Je zde zapotřebí zvnitřnění společenských norem, aby v budoucnu dokázal jednat v souladu s těmito normami, samostatně se rozhodovat a přebíral zodpovědnost za své činy. Dětem je dáváno na výběr, ale když už si vyberou, nedovolíme jim jejich rozhodnutí měnit a musí nést jeho následky.

Výchova k samostatnosti je však v přímém rozporu s romstvím. V romské rodině je touha po samostatnosti považována za sobeckost a neúctu k rodině. (Jakoubek, Hirt, 2004)

Rozhodování se uskutečňuje kolektivně, většinou pomocí bouřlivé debaty, ale když k nějakému rozhodnutí dojde, je nezvratné a pro všechny závazné. Takováto rozhodnutí jedinec nechápe jako jednání proti jeho vůli, neboť individuální vůle u něj nevznikla. Samozřejmě

tam, kde není individuální vůle, tam není ani pocit individuální odpovědnosti. Rodina jako celek tedy nese odpovědnost za svá rozhodnutí. V případě, že má nějaký důsledek dopadnout na jednotlivce, potom rodina vybere toho, který ponese důsledek špatného rozhodnutí rodiny. Zvolený člen rodiny považuje takové rozhodnutí za projev úcty, že je mu svěřen tak závažný úkol (i když to může znamenat jeho uvěznění místo opravdového pachatele).

Prožívání puberty je u romské a neromské mládeže také zcela odlišný.

U majoritních dětí se mezi dvanáctým a devatenáctým rokem začne projevovat potřeba utvářet si referenční skupinu z vrstevníků a právě tato skupina začne dominovat v jejich psychickém obzoru. Začínají se vzpírat autoritě a to především té rodičovské. Právě na boji s rodičovskou autoritou se dokončuje proces individualizace.

Ovšem v romské rodině je boj s autoritou naprosto nemyslitelný. Mladí Romové také vytvářejí skupiny, ale ty jsou tvořeny pouze stejně starými členy rodiny a nevedou tedy své členy k vzepření se rodině. Odmítá-li v tomto věku autority, potom jsou to především autority školy. (Jakoubek, Hirt, 2004)

5.4 Typy osobností se sklony k navazování interkulturních partnerských vztahů

Mezi osobnosti, mající sklony k navazování interkulturních partnerských vztahů zařazujeme takzvané vyvrheli, osoby kompenzující, dobrodruhy, emigranty, nestabilní osobnosti, kosmopolity.

Vyvrhelové nezapadají do vlastní společnosti. Hledání partnera mimo svou společnost je vlastně pokusem najít si nový domov mezi lidmi jiné společnosti, kteří ho za vyvrhele nepovažují – může to být například příslušník etnické minority. **Rebelové** protestují proti vlastní kultuře – sem patří radikálové, idealisté apod. **Podivíni** jsou to nekonformní lidé, kteří nepřikládají význam příslušnosti ke skupině, jejíž jsou členové. Jsou dobrovolnými samotáři. Lidé **kompenzující** se cítí být neúplnými. Hledají ve světě svou lepší polovinu. Uzavírají manželství z potřeby. **Dobrodruhy** přitahuje neznámý a jiný svět. Jen přes kontakt s neznámým cítí vzrušení ze života. Předvídatelné vztahy je nudí. **Emigranti** chtějí žít v „lepší svět“. Unikají před životem ve své zemi, nebo se snaží vylepšit své sociální a materiální podmínky. Důvody **nestabilních osobností** k navazování interkulturních vztahů vycházejí z jejich osobnostní nezralosti (vyjádření revolty vůči rodině tím, se si najdou

partnera, kterého rodina neschvaluje). **Kosmopolité** jsou adaptabilní osobnosti s kosmopolitním smýšlením. (Romano, 2001)

5.5 Interkulturní kompetence

Aby lidé různých etnik spolu navazovali kontakty, je třeba, aby si osvojili následující kompetence, které pomáhají překonávat úskalí interetnických vztahů. Pomáhají člověku prosadit se a orientovat v dnešní různorodé společnosti. Je třeba si osvojit, popřípadě prohloubit určité osobnostní rysy, které vedou k tomu, že se člověk v interkulturní interakci osvědčí (empatie, citlivost, zvědavost, sebedůvěra, sebereflexe).

V interkulturní situaci užíváme afektivní, kognitivní a behaviorální kompetence. Jednoduše řečeno, nějak danou situaci prožíváme, nějakým způsobem myslíme a nějakým způsobem se chováme. Naše chování je ovlivněno naším „kulturním závažím“, tedy tím, co je nám od dětství vštěpováno výchovou, kulturním prostředím, ale také naše vlastní prožitky a zkušenosti se do situace promítají. Interkulturní kompetence nelze oddělit, navzájem se ovlivňují a doplňují. (Morgensternová, Šulová, 2007)

5.5.1 Kognitivní kompetence

Pole znalostí, schopností a dovedností, které vytváří naše myšlenkové „vybavení“. Zahrnuje naše poznatky, zkušenosti a informace o cizí kultuře, ale také o nás samotných. Tyto kompetence tvoří jak schopnost mít reálný pohled na sebe sama (vnitřní „já“), tak schopnost si uvědomovat naše kulturní „já“. Kulturní „já“ představuje již zmiňované „kulturní závaží“ (hodnoty, tradice, normy naší kultury). Vnitřní já a kulturní já pak tvoří naši kulturně-sociální identitu. Patří sem i schopnost uvědomit si naše předsudky a stereotypy. Dále sem spadá schopnost získávat a zpracovávat poznatky o cizí kultuře, správně analyzovat chování jedince z odlišné kultury, pochopit rozdíly mezi kulturami a být si jich vědom.

5.5.2 Afektivní kompetence

Souvisí s naším prožíváním dané situace. Je třeba, abychom byli kulturně senzitivní. Je třeba se adaptovat a cítit se přitom psychicky dobře. Také empatie je jednou z afektivních kompetencí. Empatií rozumíme schopnost vcítit se do potřeb druhého. V cizím kulturním

prostředí nám empatie umožňuje lépe pochopit cizí mentalitu a interpretovat, jak probíhají interpersonální vztahy v dané kultuře. Adaptabilita je také značně důležitá, zejména v přijímání nových kulturních vzorců chování. Adaptabilita není jen schopnost přizpůsobit se novým podmínkám, je to i umění zachovat si duševní pohodu, pocit bezpečí i při výrazné změně životních podmínek.

5.5.3 Behaviorální kompetence

Jsou navenek nejlépe pozorovatelné a lze je také nejlépe ovlivnit. Zahrnují velké množství schopností a dovedností (umění komunikace, řešení konfliktů, schopnost kooperace). V komunikaci se jedná zejména o umění naslouchat, respektovat formální pravidla v cizí kultuře, správně interpretovat neverbální projevy komunikace. Řešení problémů potom zahrnuje správnou interpretaci problému a také prevenci a zvládnutí strategií řešení. Schopnost kooperace je založena na respektování ostatních, na správném plnění své role. (Morgensternová, Šulová, 2007)

5.6 Úskalí, která přináší smíšené manželství

Mezi úskalí, která s sebou přináší smíšená manželství, jsou řazeny: postoj okolí, odlišné náboženské hodnoty, rozdíly v názorech na výchovu dětí, rozdíly v hodnotách.

5.6.1 Postoj okolí

Tímto jsou míněny nejen námitky rodičů vůči jejich vzájemné volbě, ale také zasazení vztahu do společnosti. Smíšené manželé jsou mnohem častěji terčem negativních postojů okolí než manželé monokulturní. Partnerům nezbyvá nic jiného, než se obrnit trpělivostí a oddaností. I když se postoje ke smíšeným vztahům v různých společnostech oproti minulosti do značné míry uvolnily, i nadále se u příslušníků všech ras vyskytují negativní reakce na tento typ svazku. Tyto negativní reakce mohou mít podobu přesvědčení, že tyto vztahy jsou ničiteli rodinných tradic, zapřičiňují vznik problémů pro partnery i jejich budoucí děti a dále také, že znečišťují rasu. Postoj okolí může být spojen se dvěma obecnými koncepty – stereotypizováním a předsudky. (Morgensternová, Šulová, 2007)

„Stereotypy jsou míněny o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovitými způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují; nejsou produktem přímé zkušenosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí.“ (Nakonečný, 1997, s. 223 in Průcha, 2004, s. 67)

„Předsudek – předpojatost, názorová strnulost; emočně nabytý, kriticky nezhodnocený úsudek a z něj plynoucí postoj, názor přejetý jedincem nebo skupinou.“ (Hartl a Hartlová, 2000, s. 464 in Průcha, 2004, s. 67)

5.6.2 Odlišné náboženské hodnoty

Partneři mohou vyznávat stejné náboženství, ale mohou jej každý vnímat a interpretovat jinak nebo mohou každý vyznávat jiné náboženství. Většinou dochází ke třem typům vývoje nastalé situace:

1. Jeden z manželů konvertuje k náboženství druhého.
2. Oba manželé si udržují vlastní víru a nesnaží se zasahovat do přesvědčení a praktik druhého.

Oba manželé se také mohou odklonit od svých náboženských přesvědčení, a buď si najdou nějaké třetí náboženství, ve kterém se shlednou, nebo přestanou být stoupenci jakéhokoli formálního náboženství. (Morgensternová, Šulová, 2007)

5.6.3 Rozdíly v názorech na výchovu dětí

V interkulturních párech může nastat konflikt výchovných stylů. Aktuální ovšem mohou být mnohá další témata. Jsou to například: délka doby kojení, forma a frekvence fyzického kontaktu s dítětem, jak se rodiče dítěti věnují, nároky na rychlost vývoje potomka a podobně. (Morgensternová, Šulová, 2007)

Neshody ve výchově se objevují hlavně na těchto třech úrovních:

1. Úroveň hodnotových preferencí, určující co je správné a co správné není a ovlivňuje základní principy chování dítěte.

2. Disciplinární úroveň – nejčastější otázky jsou spjaty s formou a mírou trestání dítěte a to v souvislosti s různým pojetím a rozsahem rodičovské autority a s rodovými stereotypy, které jsou chápány v různých kulturách různě.
3. Úroveň výchovy dětí je forma vztahu mezi rodiči a dětmi.

Tři způsoby, kterými se rodiče vyrovnávají s odlišnostmi v pojetí výchovy svých dětí:

1. Akceptování způsobů výchovy zavedených v zemi, ve které se rodina usadila.
2. Přijetí výchovného stylu jednoho z manželů.
3. Oba rodiče se chovají svým přirozeným způsobem. (Romano 1997 in Mongersternová, Šišková, 2007)

5.6.4 Rozdíly v hodnotách

Rozdílné hodnoty kultur, ze kterých manželé pocházejí, stojí v pozadí odlišností na úrovni každodenního života – ovlivňují preference v jídle, priority kariéra versus rodina, trávení volného času, sexuální chování, rozdělení rolí, morální a politické názory a mnoho dalších odlišností. (Romano 1997 in Mongersternová, Šulová, 2007)

5.7 Přínosy, které s sebou nese smíšené manželství

Mezi přínosy smíšených manželství řadíme: sebezpoznání, seberozvoj, přehodnocení hodnot, postojů, předsudků. Nový přístup k životu a řešení problémů. Širší variabilita a vitalita životního stylu, bikulturní děti.

Díky interkulturnímu manželství mají partneři možnost **sebezpoznávání** a **seberozvoje** skrze nutnost **přehodnocovat** a **definovat** vlastní **hodnoty**, **postoje** a **předsudky**. Manželé se učí **toleranci** k odlišnostem partnera a vzájemnému **respektu**. Partneři jsou vystavení novým, odlišným a přitom platným způsobům, jak přistupovat k životu a řešit problémy. Páry jsou také neustále obohacovány o nové zkušenosti a informace. Prožíváním širší **variability** a **vitality životního stylu** (objevují se vlivy z různých zemí, jazyků, hodnot, zvyků a podobně), se neustále rozšiřují obzory obou partnerů. Dalším přínosem svazku je **bikulturnost** dětí, které mají širší rozhled a světonázor. (Romano, 1997, s. 179-182 in Mongersternová, Šulová, 2007)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÝ PROJEKT

V druhé části práce se věnuji výzkumnému projektu, určuji si výzkumný cíl, výzkumný problém, výzkumný vzorek, výzkumné metody, které budu používat.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Cílem výzkumu je zjistit, jaký způsob výchovy praktikují romsko-čeští smíšené manželé a zjistit, zda romští a neromští manželé vychovávají své děti stejným způsobem výchovy jako romsko-čeští manželé.

Výzkumný problém je způsob výchovy v romsko-českých smíšených manželstvích.

6.2 Výzkumné otázky

Před počátkem výzkumu jsem si zvolila tři výzkumné otázky, na jejichž zodpovězení se budu během výzkumu soustředit.

VO1: Jaký způsob výchovy uplatňují romsko-čeští manželé?

VO2: Jaký způsob výchovy uplatňují romští manželé?

VO3: Jaký způsob výchovy uplatňují neromští manželé?

6.3 Výzkumný vzorek

Výběr respondentů jsem učinila metodou sněhové koule. Tato metoda je založena na kombinaci účelového výběru respondentů a náhodného výběru. (Miovský, 2006, s. 131)

V praxi to potom vypadalo tak, že jsem požádala o pomoc terénní pracovníky Charity Kojetín, jež mě zkontaktovali s romskými manželi, kteří mě následně zkontaktovali s manželi, kteří tvoří romsko-český pár. První neromský manželský pár jsem získala také na charitě. Tito manželé mě následně zkontaktovali se svými přáteli a příbuznými.

6.3.1 Popis vzorku neromských respondentů

Zkratka NP = neromský pár

NP1 (Ž): **Jana**: 35 let

Vzdělání: středoškolské s maturitou

Povolání: učitelka v mateřské škole

Má 2 děti ve věku 6 a 4 roky.

NP 1 (M): **Jaromír**: 35 let

Vzdělání: středoškolské s maturitou

Povolání: administrativní pracovník ve státní správě

Má 2 děti ve věku 6 a 4 roky.

NP 2 (Ž): **Jitka**: 40 let,

Vzdělání: středoškolské s maturitou

Povolání: účetní

Má 2 děti ve věku 14 a 17 let.

NP 2 (M): **Jaroslav**: 44 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: elektromechanik

Má 2 děti ve věku 17 a 14 let.

NP 3 (Ž): **Denisa**: 27 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: kosmetička

Má jedno dítě ve věku čtyř let.

NP 3 (M): **Karel**: 28 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: opravář zemědělských strojů

Má jedno dítě ve věku čtyř let.

6.3.2 Popis vzorku romsko-českých respondentů

Zkratka RČP = romsko-český pár

RČP 1 (Ž): **Helena**: 26 let

Vzdělání: středoškolské s maturitou

Povolání: pedagogická asistentka v rodinném klubu

Má jedno dítě ve věku tři let.

RČP 1 (M): **Stanislav**: 24 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: sociální pracovník

Má jedno dítě ve věku tři let.

RČP 2 (Ž): **Tereza**: 26 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: Před nástupem na mateřskou dovolenou byla prodavačka. Nyní je na mateřské dovolené.

Má 2 děti ve věku 4 roky a 10 měsíců.

RČP 2 (M): **Robert**: 27 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: automechanik, lakýrník

Má 2 děti ve věku 4 roky a 10 měsíců.

RČP 3 (Ž): **Bohuslava**: 56 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: poštovní doručovatelka

Má 4 děti ve věku 34, 32, 30, 27.

RČP 3 (M): **Milan**: 56 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: zedník

Má 4 děti ve věku 34, 32, 30, 27.

6.3.3 Popis vzorku romských respondentů

Zkratka RP = romský pár

RP 1 (Ž): **Monika**: 35 let

Vzdělání: základní

Povolání: nezaměstnaná

Má 5 dětí ve věku 15, 9, 7, 6, 5.

RP 2 (M): **Marián**: 32 let

Vzdělání: základní

Povolání: nezaměstnaný

Má 5 dětí ve věku 15, 9, 7, 6, 5.

RP 2 (Ž): **Zdenka**: 48 let

Vzdělání: základní

Povolání: nezaměstnaná

Porodila 7 dětí, 2 umřely a má v péči 1 vnouče. Věk dětí je 32, 30, 29, 26, 15, 10.

RP 2 (M): **František**: 52 let

Vzdělání: základní

Povolání: dělník

Po smrti 2 dětí má 5 dětí a v péči 1 vnouče. Věk dětí je 32, 30, 29, 26, 15, 10.

RP 3 (Ž): **Lýdia**: 48 let

Vzdělání: Střední odborné učiliště

Povolání: terénní pracovnice

Má 3 děti ve věku 24, 23, 21 let.

RP 3 (M): **Anton**: 49 let

Vzdělání: základní, absolvoval kurz sociálního pracovníka

Povolání: terénní pracovník

Má 3 děti ve věku 24, 23, 21 let.

6.4 Metody výzkumu

Při svém výzkumu se ubírám cestou kvalitativního výzkumu, který jsem realizovala formou polostrukturovaného rozhovoru. Vytvořila jsem si určité schéma, se kterým jsem následně pracovala, ale zároveň jsem v průběhu dávala doplňující otázky tak, abych plně vyčerpala dané téma. Nechala jsem respondenta, aby mi své myšlenky vysvětloval tak dlouho, dokud jsem je náležitě nepochopila. (Miovský, 2006, s. 159-160)

Kvalitativní výzkum jsem si vybrala proto, že smíšených párů v Kojetíně a jeho okolí je málo. Bylo poměrně těžké získat i čistě romské respondenty, protože buď nemají důvěru v občany majoritní společnosti, nebo si mysleli, že jsem pracovnící odboru sociálního zabezpečení.

Rozhovory jsem nahrávala a následně přepisovala. U dvou rozhovorů s romskými manželi byla přítomna terénní pracovnice Charity Kojetín, bylo to proto, aby se manželé cítili příjemněji, a aby jim v případě nepochopení otázky mohla otázku přeložit do romštiny.

6.5 Fáze výzkumu

- 1, Výběr a oslovování respondentů
- 2, Domlouvání schůzek
- 3, Vlastní rozhovory
- 4, Přepis rozhovorů
- 5, Vyhodnocování rozhovorů
- 6, Vyhodnocování výzkumu

6.6 Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Každému z manželů jsem přečetla níže uvedené položky a vždy jsem se jich zeptala, zda se s tímto sdělením ztotožňují, či naopak takto své dítě vůbec nevychovávat a proč tomu tak je a co si o tomto sdělení myslí.

- A) Neurčujete mnoho pravidel, necháváte děti, ať se sami rozhodují. Zajímáte se o ně, trávíte společně čas, pracujete a hrajete si a smějete se společně.
- B) Jeden z vás rodičů se o děti hodně zajímá, tráví s nimi čas, chválí je, když se jim něco povede, hraje si s nimi a zná jejich kamarády. Druhý rodič je často kritizuje za neúspěch, netráví s nimi moc času a málo se zajímá o to, co dělají.
- C) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a dodržovali stanovená pravidla. Za neposlechnutí následuje trest. Často děti kritizujete a říkáte, jak by měli věci dělat jinak. Příliš se nezajímáte o to, co dělají. Mnoho času společnou zábavou netrávíte.
- D) Na dodržování pravidel příliš netrváte, děti si často mohou dělat, co chtějí, příliš času s nimi netrávíte a moc si společně nepovídáte. Neznáte jejich kamarády.
- E) Vyžadujete, aby děti plnily společně dohodnuté povinnosti a dodržovaly společná pravidla. Zároveň dokážete přimhouřit oko, vedete své děti, aby se ze svých chyb poučily. Chválíte je, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas a často se smějete.
- F) Vy vždy vyžadujete dodržování pravidel a plnění povinností, druhý rodič jim většinou všechno dovolí a odpustí. Oba se o děti hodně zajímáte, pochválíte je, když se jim něco podaří, často s nimi trávíte čas, pracujete, hrajete si a smějete se společně.
- G) Často děti kritizujete a říkáte jim, co dělají špatně. Málo jim důvěřujete. Někdy je necháte dělat, co chtějí, jindy vyžadujete plnění povinností a zakazujete jim zábavu.
- H) Většinou na dětech nevyžadujete dodržování pravidel, necháváte rozhodování na nich. Trávíte společně s dětmi hodně času, pochválíte je, když se jim něco podaří, zajímáte se o ně, znáte jejich kamarády, pracujete, hrajete si a smějete se společně.
- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

7 REALIZACE VÝZKUMU

7.1 Vyhodnocovací tabulka

Respondentům jsem dávala výše uvedené otázky. Inspirací mi byl standardizovaný dotazník způsobu výchovy v rodinách (Čáp, Boschek, 1994 in Gillernová, 2004, [online]). Z rozhovorů s respondenty zjistím odpovědi na výzkumné otázky a výzkumný problém položené v kapitole 4.2 a 4.1. Výzkum vyhodnocuji pomocí tabulky „Model devíti polí způsobu výchovy v rodině“, díky které zjistím emoční vztah rodičů k dětem a jejich výchovné řízení.

EMOČNÍ VZTAH	VÝCHOVNÉ ŘÍZENÍ			
	SILNÉ	STŘEDNÍ	SLABÉ	ROZPORNÉ
ZÁPORNÝ	1		2	3
ZÁPORNĚ KLADNÝ	9			
KLADNÝ	4	5	6	7
EXTRÉMNĚ KLADNÝ			8	

Tabulka č. 2. Model devíti polí způsobu výchovy v rodině (Čáp, Boschek, 1994 in Gillernová, 2004, [online])

Vyhodnocení: A6, B9, C1, D2, E5, F7, G3, H8, I4

1. Označuje v tradičním pojetí autokratický styl výchovy, pro který je charakteristické silné řízení se záporným emočním vztahem a množství požadavků bez výraznějšího akceptování potřeb a přání dítěte. Jde o přísnou výchovu vyžadující bezpodmínečně plnění úkolů.
2. Představuje liberální styl výchovy, bez požadavků a hranic a navíc s malým nebo nevýrazným zájmem o dítě.
3. Je spojena s formou výchovy, ve které záporný emoční vztah (chladné citové vazby až odmítání) a rozporné řízení, tj. kladení mnoha požadavků s poskytováním volnosti, tvoří spíše méně příznivé podmínky pro vývoj dítěte i vzájemných vztahů.
4. Vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Dospělí kladou požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.
5. Představuje formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.
6. Označuje laskavou výchovu s řadou příznivých emočních vazeb otce a matky k dítěti, avšak bez jasněji vymezených požadavků a hranic.
7. Poukazuje na rozporné řízení s množstvím požadavků, ale jejich malou nebo nedůslednou kontrolou, které je relativně vyváжено kladným emočním vztahem.
8. Je tzv. kamarádkou výchovou, ve které převládá dobrovolné dodržování norem, příznivě se projevuje působení extrémně kladného emočního vztahu. Požadavkům, které jsou na dítě kladeny, dítě dobře rozumí, přijímá je za své a plní je bez nutnosti kontroly. Cítí, že je bezpodmínečně přijímáno a akceptováno, že rodiče mnoho věcí dělají pro něho, a proto rádo plní různé úkoly ve prospěch celé rodiny.
9. Vymezuje výchovu emočně rozpornou, případně ambivalentní, se všemi důsledky tohoto rozporu.

7.2 Vyhodnocení rozhovorů

7.2.1 Neromští manželé

Manželé č. 1. Jana a Jaromír. Rozhovor jsem prováděla s manželi jednotlivě.

Jana: 35 let

Paní Jana nejvíce souhlasila s výrokem I, myslí si, že její výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

Paní Jana odpověděla: „*Ano, tak s tímto souhlasím. S tímto verdiktem.*“

Paní Jana také řekla, že se snaží, aby děti dodržovaly svoje pravidla, a že se jim tato pravidla snaží ohraničovat. Dále si paní Jana myslí, že se svými dětmi tráví hodně času a zajímá se o kamarády svých dětí. Děti chválí, ale i kritizuje, když je třeba.

I odpovídá dle vyhodnocovací tabulky čtyřce, což znamená, že paní Jana **vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Jako rodič klade požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá čtyřka **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Jaromír: 35 let

Pan Jaromír nejvíce souhlasil s výrokem I, myslí si, že jeho výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

Pan Jaromír odpověděl: „*Ano, to je pravda, tady na tuto oblast klademe velký důraz.*“

Dále pan Jaromír řekl, že se zajímá o to, jakým způsobem a s kým jeho děti tráví volný čas a on sám s dětmi tráví svůj volný čas. Děti často nekritizuje, protože k tomu nemá až takový důvod. Pravidla a rozhodnutí dětí koriguje.

I odpovídá dle vyhodnocovací tabulky čtyřce, z čehož vyplývá, že pan Jaromír **vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Jako rodič klade požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá čtyřka **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je silné s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

Manželé č. 2. Jitka a Jaroslav. Rozhovor jsem prováděla s manželi jednotlivě.

Jitka: 40 let,

Paní Jitka nejvíce souhlasila s výrokem I, myslí si, že její výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

Paní Jitka odpověděla: „*No, tak toto je taková nejlepší varianta, s kterou bych nejvíce souhlasila.*“

Paní Jitka také vypověděla, že se snaží s dětmi trávit čas, zajímat se o ně, co dělají ve volném čase. Povídají si spolu a smějí se. Zná jejich kamarády. Děti chválí, když je za co. Paní Jitka souhlasí s tím, aby děti plnily povinnosti a dodržovaly pravidla.

I odpovídá dle vyhodnocovací tabulky čtyřce a to znamená, že paní Jitka **vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Klade požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá čtyřka **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Jaroslav: 44 let

Pan Jaroslav nejvíce souhlasil s výrokem I, myslí si, že jeho výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

Pan Jaroslav odpověděl: „*Ano.*“

Dále pan Jaroslav vypověděl, že jeho děti mají svobodnou volbu, ale musí se řídit určitým řádem. Jakmile udělají nějaký „bordel“, dostanou za uši. Na dodržování pravidel je důsledný. O své děti se zajímá. Zajímá se také o to, s jakými dětmi se jeho synové stýkají.

I odpovídá dle vyhodnocovací tabulky čtyřce, z čehož vyplývá, že pan Jaroslav **vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Klade požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá čtyřka **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je silné s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

Manželé č. 3. Denisa a Karel. Rozhovor jsem prováděla s manželi jednotlivě.

Denisa: 27 let

Nejvíce souhlasila s výrokem I, myslí si, že její výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

Paní Denisa odpověděla: „*Ano, to musím říct, že tohleto z těch všech Vašich sdělení asi tak nejvíce odpovídá té naší snaze, jak syna vychovávat.*“

Paní Denisa také vypověděla, že pravidla určitě určuje, protože jsou důležitá. A co se týče volného času a společné zábavy, tak tím tráví veškerý volný čas. Své dítě chválí, ale v nejnútnejších případech i kritizuje.

I odpovídá dle vyhodnocovacího plánu čtyřce, což znamená, že paní Denisa **vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Klade požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá čtyřka **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Karel: 28 let

Nejvíce souhlasil s výrokem I, myslí si, že jeho výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- I) Vyžadujete, aby děti plnily své povinnosti a vždy dodržovaly dohodnutá pravidla. Zároveň je pochválíte, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas, pracujete i hrajete si společně, často se smějete. Znáte jejich kamarády.

Pan Karel odpověděl: „*Tak s tímhle souhlasím plně, prakticky je to, to odpovídá tomu, jak se snažíme s manželkou syna vychovávat, aby byl, prostě měl dobrou, dobré vychování prostě.*“

Pan Karel dále vypověděl, že pravidla musí být, ty jsou dané. Času spolu tráví hodně a hrají si všichni společně. Syna kritizuje, když je to nezbytné a trestá domluvou, naproti tomu chválí, když se mu něco povede, protože si myslí, že je to potřeba, aby se jeho syn zdokonaloval a utužoval ve svých dovednostech.

I odpovídá dle vyhodnocovacího plánu čtyřce. Pan Karel tedy **vymezuje výchovu přísnou a přitom laskavou. Dospělí kladou požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá čtyřka **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je silné s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

7.2.2 Romsko-čeští manželé

Ve mnou zkoumaných smíšených manželstvích jsou všichni muži Romové a všechny ženy neromky.

Manželé č. 1. Helena a Stanislav. Rozhovor jsem prováděla s manželi jednotlivě.

Helena: 26 let

Nejvíce souhlasila s výrokem E, myslí si, že její výchova probíhá jako v tomto sdělení.

- E) Vyžadují, aby děti plnily společně dohodnuté povinnosti a dodržovaly společná pravidla. Zároveň dokážete přimhouřit oko, vedete své děti, aby se ze svých chyb poučily. Chválíte je, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas a často se smějete.

Paní Helena odpověděla: „*No, to by tak mohlo vystihnout naši situaci doma, jak to je. To E.*“

Paní Helena vypověděla, že pravidla určují společně s manželem a povinnosti plnit jejich dcera také musí. S dcerou tráví hodně času, zajímá se o ni a zná její kamarády. Chválí ji skoro za všechno a kritizuje spíš, když dcera něco provede. Uznává, že dcera nemusí vždy striktně dodržovat pravidla. O víkendech a při oslavách je ten naučený režim a rytmus jiný, než v dnech, kdy chodí do školky.

E odpovídá dle vyhodnocovací tabulky pětce. Paní Helena tedy **představuje formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá pětka **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Stanislav: 24 let

Nejvíce souhlasil s výrokem E, myslí si, že jeho výchova probíhá jako v tomto sdělení.

E) Vyžadují, aby děti plnily společně dohodnuté povinnosti a dodržovaly společná pravidla. Zároveň dokážete přimhouřit oko, vedete své děti, aby se ze svých chyb poučily. Chválíte je, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas a často se smějete.

Pan Stanislav odpověděl: „*Ano, to se mi líbí asi nejvíc. I když momentálně to tak není, ale líbí se mi to nejvíc, no.*“

Pan Stanislav vypověděl, že co se týče pravidel, tak že se je snaží určovat. Snaží se domluvit s manželkou, aby se od těch pravidel příliš neupouštělo. Povinnosti dcera vidí od nich. Ty základní plní od mala. Společný čas momentálně není, ale pokud je, tak si s dcerou hraje a směje se s ní. Chválí ji, když se jí daří. Snaží se dceři věci vysvětlovat, bití je až poslední varianta.

E odpovídá dle vyhodnocovacího plánu pětce. Pan Stanislav tedy **představuje formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá pětka **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je střední s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

Manželé č. 2. Tereza a Robert. S manželi jsem prováděla rozhovor dohromady, protože individuální rozhovor odmítli.

Tereza: 26 let

Robert: 27 let

Manželé ve svých odpovědích směřovali nejvíce k výchově podle sdělení E.

E) Vyžadují, aby děti plnily společně dohodnuté povinnosti a dodržovaly společná pravidla. Zároveň dokážete přimhouřit oko, vedete své děti, aby se ze svých chyb poučily. Chválíte je, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas a často se smějete.

Myslím si to proto, že mi řekli, že pravidel určují tak středně a snaží se vyžadovat plnění dohodnutých pravidel. Dokážou přimhouřit oko a snaží se, aby se děti poučovaly ze svých chyb. Dále řekli, že si spolu hrají, smějí se a děti chválí, když udělají něco dobře. Tráví spolu veškerý volný čas. Dcery nekritizují, všechno si vysvětlují a tresty nepoužívají.

E odpovídá dle vyhodnocovacího plánu pětce. Manželé Tereza a Robert tudíž **představují formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá pětka **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je střední s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

Manželský pár č. 3. Bohuslava a Milan. S manželi jsem prováděla rozhovor dohromady, protože manžel individuální rozhovor odmítl.

Bohuslava: 56 let

Milan: 56 let

Manželé nejvíce souhlasili s výrokem E. Myslí si, že jejich výchova probíhala jako v tomto sdělení.

E) Vyžadují, aby děti plnily společně dohodnuté povinnosti a dodržovaly společná pravidla. Zároveň dokážete přimhouřit oko, vedete své děti, aby se ze svých chyb poučily. Chválíte je, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas a často se smějete.

Paní Bohuslava řekla: „*Tak to je ono, jako to jo. To děčko ne.*“ Manžel přikyvoval. Na otázku, jestli podle toho éčka vychovávali, paní Bohuslava řekla: „*Ano, jo*“ a její manžel konstatoval: „*Tak prostě byli jsme šťastní všeci, když se podařilo nějaký dílo.*“

Manželé dále vypověděli, že s dětmi trávili hodně času a zajímali se o ně. Své povinnosti musely mít děti splněné. Kritika přišla, když děti udělaly něco špatně a trestalo se domluvou. Děti chválili. Jejich kamarády znali, protože si je děti vodily domů.

E odpovídá dle vyhodnocovacího plánu pětce. Manželé Bohuslava a Milan tedy **představuje formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá pětka **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je střední s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

7.2.3 Romští manželé

Manželský pár č. 1. Monika a Marián. Rozhovor jsem prováděla s manželi dohromady, protože individuální rozhovor odmítli.

Monika: 35 let

Marián: 32 let

Manželé nejvíce souhlasili s výrokem F.

- F) Vy vždy vyžadujete dodržování pravidel a plnění povinností, druhý rodič jim většinou všechno dovolí a odpustí. Oba se o děti hodně zajímáte, pochválíte je, když se jim něco podaří, často s nimi trávíte čas, pracujete, hrajete si a smějete se společně.

Myslím si to proto, že manžel na otázku: „*Takže je to tak, že jeden rodič vyžaduje pravidla a druhý vše dovolí a odpustí?*“ odpověděl: „*Je to tak.*“ a manželka na tu samou otázku odpověděla: „*Je to tak. Já jsem přísnější, a on je slabší. On jim všechno dovolí.*“ Dále manželé vypověděli, že se oba o děti hodně zajímají, chválí je a tráví s nimi společný čas.

F odpovídá dle vyhodnocovacího plánu sedmičce. Výchova manželů Moniky a Mariána **poukazuje na rozporné řízení s množstvím požadavků, ale jejich malou nebo nedůslednou kontrolou, které je relativně vyváжено kladným emočním vztahem.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá sedmička **rozpornému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je rozporné s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

Manželský pár č. 2. Zdenka a František. Manželé mi řekli, že nechtějí dělat rozhovor každý sám.

Zdenka: 48 let

František: 52 let

Odpovědi manželů se nejvíce podobali sdělení F.

F) Vy vždy vyžadujete dodržování pravidel a plnění povinností, druhý rodič jim většinou všechno dovolí a odpustí. Oba se o děti hodně zajímáte, pochválíte je, když se jim něco podaří, často s nimi trávíte čas, pracujete, hraje si a smějete se společně.

Manželé vypověděli, že se o děti oba hodně zajímají, chválí je, tráví s nimi čas a chodí se společně modlit, protože jsou hodně nábožensky založení. Na otázku: „*Je to tak, že jeden vyžaduje ty pravidla a povinnosti a druhý rodič je takový, co všechno dovolí a odpustí?*“ paní Zdenka odpověděla: „*Dovolí a odpustí. On je takový, já ne.*“

F odpovídá dle vyhodnocovacího plánu sedmičky. Výchova manželů Zdenky a Františka **poukazuje na rozporné řízení s množstvím požadavků, ale jejich malou nebo nedůslednou kontrolou, které je relativně vyváženo kladným emočním vztahem.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá sedmička **rozpornému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je rozporné s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

Manželský pár č. 3. Lýdia a Anton. Manželé chtěli dělat rozhovor společně.

Lýdia: 48 let

Anton: 49 let

Odpovědi manželů se nejvíce shodovaly s výrokem E.

E) Vyžadují, aby děti plnily společně dohodnuté povinnosti a dodržovaly společná pravidla. Zároveň dokážete přimhouřit oko, vedete své děti, aby se ze svých chyb pou-

čily. Chválíte je, když se jim něco povede, zajímáte se o to, co dělají, trávíte spolu čas a často se smějete.

Pan Anton řekl: „*Určitě tady by sem se všeckým souhlasil.*“

Paní Lýdia řekla: „*Toto, že dokážeme přimhouřit oko, i když dělají něco takový, tak děláme mrtvýho brouka. Neřešíme maličkost. Pak se může sám s tím vyrovnat.*“

Dále manželé vypověděli, že o děti se zajímají hodně, možná až moc. Děti kritizují, ale snaží se, aby jejich kritika byla poučením do budoucna, ale zároveň dokážou děti pochválit. Kamarády svých dětí znají.

E odpovídá dle vyhodnocovacího plánu pětce. Manželé Lýdia a Anton **představují formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.**

Ve vyhodnocovací tabulce odpovídá pětka **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu.**

Oba manželé tedy vychovávají stejným způsobem. Výchovné řízení v jejich rodině je střední s kladným až extrémně kladným emočním vztahem.

7.3 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem výzkumu je zjistit, jaký způsob výchovy praktikují romsko-čeští smíšené manželé a zjistit, zda romští a neromští manželé vychovávají své děti stejným způsobem výchovy jako romsko-čeští manželé.

Výzkumného cíle je dosaženo ziskem odpovědí na následující výzkumné otázky:

VO1: Jaký způsob výchovy uplatňují romsko-čeští manželé?

VO2: Jaký způsob výchovy uplatňují romští manželé?

VO3: Jaký způsob výchovy uplatňují neromští manželé?

7.3.1 RČP: Odpověď na výzkumnou otázku č. 1

Při vyhodnocování **romsko-českých párů** mi vyšlo, že všichni respondenti **nejvíce souhlasí se sdělením E**, které odpovídá **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu**. Smíšené manželé tedy praktikují výchovu, která představuje formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.

7.3.2 RP: Odpověď na výzkumnou otázku č. 2

Při vyhodnocování **romských párů** se **dvě manželské dvojice shodly na tom, že nejvíce souhlasí se sdělením F**, které odpovídá **rozpornému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu**. Tito romští manželé tedy praktikují výchovu s rozporným řízením s množstvím požadavků, malou nebo nedůslednou kontrolou, která je relativně vyvážená kladným emočním vztahem. **Třetí manželé nejvíce souhlasí se sdělením E**, které odpovídá **střednímu výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu**. Tito manželé tedy praktikují výchovu, která představuje formu výchovy se vzájemným porozuměním, bez extrémů v řízení a kontrole dítěte, podpořenou jednoznačným přijímáním dítěte.

7.3.3 NP: Odpověď na výzkumnou otázku č. 3

Při vyhodnocování **neromských párů** mi vyšlo, že všichni respondenti **nejvíce souhlasí se sdělením I**, které odpovídá **silnému výchovnému řízení a kladnému až extrémně kladnému emočnímu vztahu**. Neromští manželé tedy praktikují výchovu přísnou a přitom laskavou, kladou požadavky a nároky, ale s ohledem na možnosti a přání dítěte.

Po vyhodnocení všech manželských párů se nyní dostávám k jejich porovnání mezi sebou.

Všechny manželské páry mají společný kladný až extrémně kladný emoční vztah k dětem. Liší se ve výchovném řízení. Neromští manželé používají ve své výchově silné výchovné řízení, smíšené manželé jsou ve svém řízení o něco slabší stejně jako jedni romští manželé. Zbývající dva romské páry praktikují výchovné řízení rozporné.

Tabulka č. 3. Shrnutí výzkumného šetření

Romsko-čeští manželé	Romští manželé	Neromští manželé
<ul style="list-style-type: none">• Emoční vztah• 3x kladný až extrémně kladný emoční vztah• Výchovné řízení• 3x střední výchovné řízení	<ul style="list-style-type: none">• Emoční vztah• 3x kladný až extrémně kladný emoční vztah• Výchovné řízení• 2x rozporné výchovné řízení• 1x střední výchovné řízení	<ul style="list-style-type: none">• Emoční vztah• 3x kladný až extrémně kladný emoční vztah• Výchovné řízení• 3x silné výchovné řízení

ZÁVĚR

V přípravné fázi práce mě příjemně překvapilo množství literatury, která se věnuje romské problematice. Ovšem najít v této literatuře nějaké podrobnější zmínky o míšení Romů s členy majoritní skupiny obyvatel již bylo jako hledat jehlu v kupce sena.

V teoretické části jsem se rozepsala o všech tématech, které jsem nastínila v úvodu práce. Popsala jsem etapy odchodu Romů z Indie do Evropy včetně jejich dopravních prostředků. Píši také o jejich nelehkém postavení po jejich příchodu do Čech a na Slovensko, které mnohdy přetrvává i dnes. Nelehké postavení nemají Romové jen vůči majoritní skupině obyvatel, ale i sami mezi sebou. Ženský sociální status je mnohdy smršťen jen na roli matky, kuchařky a sexuálního objektu. Je-li žena neplodná, potom pro romské muže ztrácí na ceně úplně. Zmiňuji se také o několikadenních pompézních romských oslavách. Své místo v mé práci nachází také romské pověry, lidové náboženství a tradiční řemesla.

Dalšími významnými tématy práce jsou historie smíšených manželství a rozdíly ve výchově v neromských a romských manželstvích. Do kontrastu zde přicházejí výchova k samostatnosti, svobodné vůli a odpovědnosti za sebe sama versus výchova ke skupinové sounáležitosti, skupinové vůli a odpovědnosti za rodinu. Popisují typy osobností, které mají sklony k navazování interkulturních vztahů. Hovořím zde o lidech, kteří rebelují vůči své vlastní kultuře, o dobrodruzích a dalších typech osobností. Také přibližují kognitivní, afektivní a behaviorální kompetence, které je třeba si osvojit, chce-li člověk, aby byl interkulturní vztah úspěšný. Na interkulturní kompetence plynule navazují úskalími a přínosy interkulturních partnerství, kde mimo jiné popisují, v čem se mohou rozcházet názory párů. Může to být například pohled na výchovu dětí, na náboženství, či žebříček hodnot.

V praktické části jsem si za cíl své práce vytýčila zjištění, jakými způsoby vychovávají své děti romsko-čeští smíšení manželé a porovnat je se způsoby výchovy romských a neromských manželů. Po provedení rozhovorů a jejich následném přepisu jsem zjistila, že romsko-čeští smíšení manželé vychovávají s kladným až extrémně kladným emočním vztahem a středním výchovným řízením. Neromští manželé vychovávají s kladným až extrémně kladným emočním vztahem, ovšem jejich výchovné řízení je silné. U romských manželů mi vyšlo, že všechny tři páry vychovávají s kladným až extrémně kladným emočním vztahem, ovšem dva páry s rozporným výchovným řízením a jeden se středním výchovným řízením.

Práce by měla být přínosná nejen pro pedagogy přicházející do kontaktu s romskými i smíšenými dětmi a jejich rodiči, ale také pro sociální pedagogy a sociální pracovníky. Objevují se zde totiž informace o emočním vztahu a výchovném řízení v kontrastu romských rodičů, romsko-českých smíšených rodičů a neromských rodičů. Pravděpodobně nikoho nepřekvapí, že všichni zkoumaní rodiče mají ke svým dětem kladný až extrémně kladný emoční vztah. Ovšem zjištění, že smíšené manželé vychovávají se středním výchovným řízením, může pedagogickým pracovníkům napovědět mnohé v tom, jak postupovat v práci s dětmi, které pocházejí ze smíšených manželství a jejich rodiči. Důležité je také zjištění, že romské a smíšené páry požadují po svých dětech také dodržování určitých pravidel a povinností. Liší se sice v míře kontroly těchto pravidel a povinností, ale alespoň víme, že v tomto ohledu nejsou děti pole neorané a usnadní nám to práci s nimi i jejich rodiči. Pedagogové mohou například učit, či vést rodiče, jak dohlížet na kontrolu pravidel a děti učit, že po nedodržení pravidel následuje určitá sankce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- COHN, W. *Cikáni*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-008-7
- DAVIDOVÁ, E. *Romano drom Cesty romů 1945-1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5
- HÜBSCHMANNOVÁ, M. *ŠAJ PES DOVAKERAS: MŮŽEME SE DOMLUVIT*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0496-6
- CHUDÝ, Š, KAŠPÁRKOVÁ, S. *Didaktická propedeutika*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. ISBN 978-80-7318-552-7
- JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5
- JAKOUBEK, M, HIRT, T. *Romové: Kulturologické etudy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-83-X
- KENRICK, D. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0589-X
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Akademický slovník cizích slov II. svazek L-Ž*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0524-2
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Havlíčkův Brod: Grada Publishong, 2006. ISBN 80-247-1362-4
- MORGENSTERNOVÁ, M, ŠULOVÁ, L, *Interkulturní psychologie: Rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Univerzita Karlova. Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1361-1
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6
- ROMANO, D. *Intercultural Marriage: Promises and Pitfalls*. Londýn: Nicholas Brealeyem Publishing, 2001. ISBN 18-578-8293-8
- ŠÍŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. ISBN
- Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině.

Internetové zdroje:

GILLERNOVA, I. *Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek.* [online].[cit. 2011-02-03]. Dostupný z WWW:

<<http://cmps.en.cz/pd/2004/texty/pdf/gillernova.pdf>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- M: Použito v rozhovorech, kdy mluvím s oběma manželi dohromady. Je to zkratka pro muže.
- Ž: Použito v rozhovorech, kdy mluvím s oběma manželi dohromady. Je to zkratka pro ženu.
- RČP: Romsko-český pár
- RP: Romský pár
- NP: Neromský pár

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1. Státní řešení takzvané cikánské otázky 1950-1989 (Davidová, 2004)....	20-22
Tabulka č. 2. Model devíti polí způsobu výchovy v rodině (Čáp, Boschek, 1994).....	44
Tabulka č. 3. Shrnutí výzkumného šetření.....	57

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Pohled romského občana Gejzy Demetera na výchovu v romské rodině.....	65
--	----

PI: POHLED ROMSKÉHO OBČANA GEJZY DEMETERA NA VÝCHOVU V ROMSKÉ RODINĚ

Gejza Demeter o sobě říká, že je romský občan České republiky. Vyrostl v cikánské osadě, ale natolik pobývá mezi Čechy, že si všimá rozdílů v jejich a naší výchově.

U nás Romů dítě neustále někdo nosí, hraje si s ním, dotýká se ho, mluví na něj, zpívá mu, tancuje s ním. Nikdy nebývá samo a cítí, že je milované.

„České dítě musí vstávat, když ho rodiče vysypou z postele, třebaže se mu chce ještě spát. Musí jíst v přesnou hodinu, když nemá hlad, a když má hlad, musí počkat, až se zase dostaví hodina dalšího jídla. České dítě musí jít tam, kam mu rodiče přikážou, i když se mu nechce. Romské dítě jí, když má hlad, vstává, když se probudí a jde spát, když je ospalé. Třeba o půlnoci. Nemusí být pořád ve střehu a napjaté, aby něco neudělalo špatně. Nemusí pořád říkat: děkuju, prosím, děkuju, prosím – mezi Romy se přirozeně rozdává, je-li z čeho, a nemusí se o to prosit. Každý je rád, že může dát a nečeká, že by se mu mělo poděkovat.

Romské dítě se učí tím, že vidí a vnímá, co dělají druzí. Nikdo je nedrezíruje, učí se jaksi samočinně. Také ho nikdo nenutí, aby se učil něčemu, co mu není od Boha dáno. Když máš dobré ucho, vezmi housle a hraj, když nemáš dobré ucho, tak na ty housle raději nesahej a jdi dělat, k čemu tě Pán Bůh předurčil. Však se v tobě nějaké schopnosti jednou probudí.

Romské dítě je zvyklé účastnit se rozhodování spolu s ostatními. Vyvstane-li nějaká otázka, každý k tomu řekne své slovo. A všichni jsou naopak vyslyšeni. Od nikoho se neočekává, že úkol vyřeší sám. Naopak, kdyby chtěl rozhodovat sám, ostatní by se na něj dívali úkosem. Romové se dělili nejen o chleba, ale i o názory. Jakmile chtěl někdo něco řešit sám, sám, sám, byl sobec. Ale ve škole se najednou chce na dítěti, aby pracovalo samostatně. Aby nenapovídalo a nenechávalo si napovídat. Dítě vychovávané ke společnému rozhodování je tím úplně vyvedeno z míry. Trestají je za něco, zač bylo doma chválené a chválí za něco, co by se doma nelíbilo.

České děti jsou daleko více zvyklé být samy, hrát si samy. Jdi do svého pokoje a tam si hraj. A dej pokoj. Kolik romských dětí má svůj pokoj? Možná dnes ano. Ale i když má svůj pokoj je v kuchyni kolem mámy. Romské děti jsou pořád pohromadě. Společně si hrají s míčem, společně tahají a tlačí jeden rozviklaný vozík, společně honí ráf od starého kola, a na kole, které je ještě pojízdné, jich sedí pět, šest. Takhle vychované romské dítě přijde

*třeba do školky a chce si hrát s českými dětmi. Tříleté, čtyřleté děti ještě nejsou rasisti. A přesto si s ním české dítě hrát nechce, protože je zvyklé hrát si samo. Hračka je jeho. Nedě-
lí se o ni. Pak se buď začnou šťouchat, strkat, prát anebo romské dítě zaleze do kouta a
tam pláče, protože se s ním stalo něco, čemu nerozumí, co se mu doma ještě nikdy nepřiho-
dilo.*

*Málokteré romské dítě ve škole obstojí. Doma je hodné, ve škole zlé. Cítí se tam jako u ma-
cechy. Je neustále ve střehu. Neustále napjaté. Neustále čeká, že odněkud přileti pokárání.
Brání se předem. Tluče kolem sebe. Nejhorší je, že potom začíná být zlé i doma a rodiče si
s ním nevědí rady. Romští rodiče nikdy své děti nebili. A teď je bijou. Jednak proto, že to
vidí u gádžů, a jednak proto, že se jim bortí svět, ve kterém věděli, jak se chovat, ve kterém
jim bylo dobře. Ten svět je v rozkladu a co namísto něho? Svět gádžovský, který nám gá-
džové chtějí vnutit a z něhož oni sami hledají cestu ven?“ (Hübschmannová, 2002, s. 116-
119)*